

outstanding philosophers, pedagogues and lawyers, historic-pedagogical and juridical literature, publications and scientific researches, works of famous writers and poets, allowed us to ground the problem of formation of moral culture and professionally necessary qualities of legal scholars.

Key words: *ethics, morality, morals, students, moral training of lawyers, moral culture, higher educational establishments.*

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 371

А.М.ДІДЕНКО,
аспірантка
(м.Херсон)

Місце дитячого самоврядування у виховній системі Януша Корчака

У статті узагальнено та охарактеризовано педагогічний досвід Я.Корчака в становленні і розвитку системи дитячого самоврядування. На основі вивчення праць провідних дослідників творчості видатного польського педагога визначено концептуальні засади, структуру, зміст, етапи розвитку системи дитячого самоврядування, його соціально-формуючий гуманістичний характер. Виокремлено рівні та функції педагогічного керівництва Я. Корчака розвитком дитячого самоврядування. Проаналізовано виховну ефективність дитячого самоврядування в опікунських закладах Я. Корчака як основу реалізації демократичних прав і свобод дитини, спосіб гуманізації виховання, метод формування громадянської відповідальності, формою організації діяльності підростаючого покоління.

Ключові слова: *дитяче самоврядування, виховна система, педагогічне керівництво.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Актуальність дослідження визначається концептуальними положеннями реформування освіти в Україні, які передбачають оптимальне поєднання в педагогічному процесі навчально-виховних закладів вітчизняної класичної педагогіки, «сучасної національної науки та кращих зразків зарубіжної педагогіки». В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася своя система виховання, в якій на перший план висувуються гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її розвиток. Такий підхід окреслює першочергові завдання «визначення кожного вихованця як унікальної особистості, його прав і ставлення до нього як до суб'єкта власного розвитку, опору в його вихованні на сукупність знань про людину та високий професіоналізм вихователя» [3, с.12]. Ефективному вирішенню означених завдань сприяє вивчення, узагальнення та критичне переосмислення кращого педагогічного досвіду зарубіжних педагогів-гуманістів, одне з чільних місць серед яких належить польському вченому, педагогу, лікарю та письменнику Янушу Корчаку.

Аналіз досліджень і публікацій... Більш ґрунтовно досліджується виховна система Я.Корчака представниками польської науково-практичної педагогіки (Й.Байцерак, Д.Броніковська, А.Вернік, С.Волошин, М.Гжегожевська, Й.Круль, О.Левін, І.Мержан, Х.Миска, І.Неверлі, Д.Русаківська, Б.Суходольський, С.Томкевич, М.Фальковська, Л.Хмай, А.Шльонзакова) та дослідниками з інших країн (Б.Анолік та А.Ядлін – Ізраїль, Б.Беллерат – Італія, Є.Кулявек – США, С.Робе – Австралія, А.Хампель та Г.Шульце – Німеччина, Р.Шарф – Велика Британія).

Виховна система Я.Корчака є багатозмістовною і включає в себе елементи, що і сьогодні не втратили значущості та ваги. Це формування гуманістичних, соціально-спрямованих якостей особистості; система дитячого самоврядування, система наставництва; система трудового виховання; організація суспільної думки як рушійної сили розвитку колективу; типологія дітей; принципи роботи з «важкими» дітьми; методика підготовки вихователів. Вирішенню цих проблем присвячено чимало теоретичних праць і років практичної педагогічної діяльності Я.Корчака. Багаторічна педагогічна діяльність дозволила йому створити цілісну унікальну виховну систему, що привертає до себе увагу педагогів та науковців багатьох країн.

Формулювання цілей статті... Мета статті: здійснити ретроспективний аналіз системи дитячого самоврядування та педагогічного керівництва цим процесом у виховній системі Я. Корчака.

Виклад основного матеріалу... Дитяче самоврядування у виховній системі Я.Корчака висвітлює принципи, мету, структуру, етапи впровадження дитячого самоврядування і специфічні особливості педагогічного керівництва ним у виховних закладах Я.Корчака.

В педагогічній теорії і практиці Я.Корчака самоврядування є активно діючою на гуманістично-правових засадах системою життєдіяльності колективу, яка через виборні органи планує,

організовує, контролює і спрямовує розвиток колективу і особистості, несе повну відповідальність за виконання спільних рішень, визначає права і обов'язки кожного відносно колективу і суспільства, права і обов'язки колективу відносно особистості, встановлює і регулює оптимальні взаємовідносини, сприяє самовиховній активності дітей. Організація самоврядування у виховній системі Я.Корчака забезпечувала реалізацію його суспільно-виховних принципів щодо соціальної повновартості і рівноправності дитини, сприяла утвердженню справедливості та ідеї захищеності дитини.

Я.Корчак розробив низку принципових положень щодо організації дитячого самоврядування. Головними з них можна вважати: глибоке розуміння і сприйняття самоврядування не як зафіксованої сваволі, а як органів, що діють на засадах суспільно-інституціональних вимог, законності і права; сутність самоврядування полягає в наполегливій праці кожного для того, щоб добре жилося всім в колективі; наявність чітко визначеної структури органів самоврядування, рівновагове співвідношення прав, обов'язків і відповідальності; підзвітність органів самоврядування колективу і підпорядкованість його дій спільновизначеним нормам.

Принципові засади самоврядування у виховній системі Я. Корчака є тривалими і незмінними, а функції, масштаби і форми динамічно змінюються, як змінюються функціональні ролі вихованців і вихователів. Основною метою впровадження самоврядування в Домі Сиріт і Нашому Домі була підготовка дітей до активного, самостійного життя, формування організаційних навичок, здатності приймати рішення і виконувати їх.

У своїй науковій праці: «Дитяче самоврядування в педагогічній спадщині Я.Корчака» Забуга Т.М., проаналізувавши педагогічну практику Я. Корчака, стверджує, що можна визначити три головних елементи системи самоврядування в керованих ним дитячих засадах:

1. Співуправління включає в себе спільне прийняття важливих рішень, систему повної відповідальності за їх виконання на всіх рівнях, діяльність товариського Суду і судової Ради на засадах законності, діяльність дитячого Сейму самоврядування на засадах спільно визначених гуманістично-правових норм.

2. Співгосподарювання полягало в чітко налагодженій системі чергувань, інших видах самообслуговування (Нотаріат, Крамничка, Шафа знайдених речей, наставництво і опікунство, відповідальність за визначені ділянки роботи, відповідальність старших за молодших).

3. Формування громадської думки відбувалося здебільшого завдяки організації газети, проведенню Плебісцитів, визначенню Категорій, діаграм досягнень і порушень.

Змістовно-структурний аналіз самоврядування в дитячих закладах Я.Корчака засвідчив його системний характер. Самоврядування як система складається із взаємопов'язаних, взаємодіючих, взаємобумовлених елементів. Воно діє на принципових гуманістично-правових засадах; має наскрізний характер, оскільки за формами організації охоплює всі напрямки життєдіяльності колективу, а за змістом впливає на кожну особистість в колективі. Самоврядування перебуває в стаціонарному стані відкритої системи, тобто стані рухливої рівноваги, зберігає при цьому принципи організації і періодично змінює активність напрямків та зміст форм залежно від конкретної організаційно-виховної ситуації.

Вивчення наукової літератури, присвяченої спадщині польського педагога дозволяє стверджувати, що першим етапом впровадження, і водночас, забезпечуючим елементом практичного дитячого самоврядування в Домі Сиріт і Нашому Домі стала щотижнева газета. Організаційно-принципові засади і мета її створення є осередком формування громадської думки і засобу розвитку самовиховної активності дітей.

Другим етапом становлення самоврядування стало впровадження динамічної системи чергувань, що забезпечувала самообслуговування в дитячих закладах та формувала почуття відповідальності за доручену справу.

Третім етапом розвитку дитячого самоврядування можна вважати дитячий товариський Суд. Товариський Суд за задумом Я.Корчака, повинен був допомогти у вирішенні суспільно-виховних завдань:

- покласти початок реальній дитячій рівноправності;
- розробити свою конституцію;
- примусити дорослих проголосити декларацію прав дитини;
- забезпечити життєдіяльність колективу на засадах прав, а не волі вихователя;
- ствердити справедливість;
- перетворити громадську думку в реальні важелі виховної дії;
- покласти край деспотизму в будь-яких його проявах;
- забезпечити механізм реалізації прав дитини.

Четвертим, завершуючим, етапом становлення і розвитку системи дитячого самоврядування стало створення Сейму самоврядування. Сейм, як вищий представницький орган законодавчої

влади, було створено для вирішення справ дітей самими дітьми. Сейм виконував такі функції: затверджував видані судовою Радою закони або відхиляв їх; встановлював ювілейні і святкові дні; присуджував пам'ятні листівки; приймав нових дітей та добивався виключення старших чи усунення вихователів у випадку необхідності; встановлював громадські звання вихованців; розглядав прохання та звернення дітей.

В дитячих закладах Я.Корчака поступово структурно визначилися три гілки влади:

- законодавча (Сейм, діючий на основі Статуту);
- судова (товариський Суд і судова Рада, що діяли на основі Кодексу);
- виконавча (старші чергові, Опікунська комісія, відповідальні за Плебісцит, Нотаріат, Газету, Таблицю, Шафу, проблемні комісії) [3, с.75].

Дитяче самоврядування, що водночас виступало складовою соціального самоврядування, стало основою реалізації демократичних прав і свобод, способом гуманізації виховання, методом формування громадянської відповідальності, формою організації діяльності. Самоврядування в педагогічній теорії і практиці Я. Корчака дослідники його творчості визначають як принцип, метод, спосіб і форму організації життя, фактор переходу від виховання до свідомого і організованого самовиховання дитини і організаційного розвитку колективу, що становить єдину систему і забезпечує оптимальну і гармонійну організацію життя і діяльності дитини у виховному закладі.

Певні рівні педагогічного керівництва, за Я.Корчаком, знаходилися в прямій залежності від рівня пізнання дітей, визначення їх біопсихофізіологічних характеристик. На першому рівні Я.Корчак був одноосібним виразником суспільних вимог, формував групу активних односторонців серед дітей, запроваджував єдині правила і норми співжиття, ініціював створення газети і системи чергувань. На другому рівні педагогічного керівництва відбулася передача частини організаційно-керівних функцій старшим вихованцям – Нотаріат, Плебісцит, Чергування, Крамничка, Діаграми, проблемні комісії. Відтепер частина організаційно-виховних завдань визначалася і вирішувалася дітьми, дитячі будинки перейшли на самообслуговування, права дітей захищалися чинними моральними нормами і Нотаріатом. Третій рівень педагогічного керівництва характеризувався інтелектуальною, вольовою та емоційною єдністю колективу, в цей час відбувався максимально активний розвиток системи самоврядування – були створені вищі її органи, а також прийняті і затверджені законодавчо-правові нормативи життя колективу (Кодекс і Статут Дому Сиріт). Поступово відбувався перехід до четвертого, вищого рівня педагогічного керівництва дитячим самоврядуванням, яке перемістилось у площину морального розвитку і самовиховання особистості й колективу, на цьому рівні самовиховна активність дітей набула свідомо-організованого характеру.

Відтак, розглядаючи становлення і розвиток системи дитячого самоврядування у виховних закладах Я.Корчака з позиції процесуального підходу, в своїй праці: «Педагогічна творчість Януша Корчака» Т.В.Забута та Н.М.Ямницький визначають такі функції педагогічного керівництва ним: мотиваційно-діяльнісна, планово-організаційна, контрольно-навчальна, оцінно-коригуюча, комунікативна, співробітництва.

Висновки... Дитяче самоврядування у виховній системі Я.Корчака має системний характер, наскрізну спрямованість і поступовість у своєму розвитку. У статті визначено та обґрунтовано структуру системи самоврядування в Домі Сиріт і Нашому Домі: співуправління, співгосподарювання та формування громадської думки колективу.

Впровадження системи дитячого самоврядування відбувалося в чотири етапи: на першому етапі започатковувався механізм формування громадської думки; на другому етапі стабілізувалася динамічна система чергувань, що забезпечила самообслуговування і створила умови для самовиховної активності дітей у всіх напрямках їх діяльності; на третьому етапі була створена і активно запрацювала цілісна судова система, в основу якої були покладені правові норми співжиття; на четвертому етапі створено вищий представницький орган законодавчої влади – Сейм, що завершило побудову чіткої структури дитячого самоврядування в дитячих закладах Я.Корчака.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гайда Й. Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Йоанна Гайда. – К., 2004. – 23 с.
2. Денисюк С. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Я. Корчака : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / С. Денисюк. – К., 2000. – 22 с.
3. Забута Т. Педагогічна творчість Януша Корчака / Забута Т., Ямницький М. – Рівне, 1997. – 175 с.
4. Забута Т. В. Дитяче самоврядування в педагогічній спадщині Януша Корчака / Т. В. Забута // Наука і освіта. – 1997. – № 1. – С. 10–13.
5. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії / Зязюн І. А., Сагач Г. М. – К., 1997. – 302 с.
6. Корчак Я. Як любити дітей / Я. Корчак. – К. : Рад. школа, 1976. – 159 с.
7. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку

вітчизняної педагогічної думки : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / В. М. Кушнір. – К., 2004. – 22 с.

8. Lewin A. Gdy nadchodził kres... Ostatnie lata życia Janusza Korczaka / Lewin A. – W. : WSiP, 1996. – 182 s.

9. Merżan J. Aby nie uległo zapomnieniu / Merżan J. – W. : NK, 1987. – 139 s.

Аннотация

А.Н.Диденко

Место детского самоуправления в воспитательной системе Януша Корчака

В статье обобщен и охарактеризован педагогический опыт Я.Корчака в становлении и развитии системы детского самоуправления. На основе изучения трудов ведущих исследователей творчества выдающегося польского педагога определены концептуальные принципы, структура, содержание, этапы развития системы детского самоуправления, ее социально-формирующий гуманистический характер; уровни и функции педагогического руководства Я.Корчака развитием детского самоуправления. Проанализирована воспитательная эффективность детского самоуправления в попечительских учреждениях Я.Корчака как основа реализации демократических прав и свобод ребенка, способ гуманизации воспитания, метод формирования гражданской ответственности, формой организации деятельности подрастающего поколения.

Ключевые слова: *детское самоуправление, воспитательная система, педагогическое руководство.*

Summary

A.M.Didenko

The Place of Children's Self-government in the Educational System of Janusz Korczak

The article summarized and described teaching experience of J. Korczak in the formation and development of children's self-government. On the basis of study of works of the leading researchers of the creative work of the outstanding Polish teacher the conceptual principles, structure, content; stages of development of children's self-government, its social and formational humanistic character are defined. The levels and functions of J.Korczak's educational management by development of the children's self-government are distinguished. Analyzed the educational effectiveness of children's self-government at the custodial establishments of J.Korczak as a basis for the realization of democratic rights and freedoms of the child, the way of humanization of education, the method of formation of a civil responsibility, with the form of organization of the activity of the younger generation.

Key words: *children's self-government, educational system, pedagogic guidance.*

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК 37.012-047.44(091)(477)»1950/2010»

О.М.ДІДЕНКО,

викладач, аспірантка

(м.Луганськ)

Характеристика джерельної бази дослідження розвитку технологій набуття інформації в педагогічних дослідженнях в Україні в другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ століття та методика її формування

У статті подано характеристику джерельної бази історико-педагогічного дослідження розвитку технологій набуття первинної інформації, описаних українськими науковцями в дисертаціях з теорії навчання (дидактики), теорії виховання та теорії управління загальноосвітніми закладами, які були захищені протягом 1950 – 2000 рр. Розроблена методика формування бази автентичних джерел (дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата або доктора педагогічних наук) – за допомогою комбінації методу основного масиву та вибіркового методу, стратифікованої та експертної вибірки визначена їх достатня кількість, яка б забезпечила повноту й надійність отриманих в результаті дослідження результатів.

Ключові слова: *історико-педагогічне дослідження, джерельна база, автентичні джерела, дисертація, вибірковий метод дослідження, стратифікована вибірка.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Якість історико-педагогічного дослідження головним чином залежить від коректного формування його джерельної бази, яка повинна максимально охопити найбільш істотні історичні факти. Це можливо лише при відповідному доборі джерел, адекватній цілеспрямованості їх аналізу, ретельному обґрунтуванні методологічних засад й методики роботи над джерелами (О.Адаменко, Л.Ваховський, В.Курило, О.Сухомлинська та ін.).

Формування цілей статті... Мета нашої статті – дати характеристику джерельної бази дослідження історичного розвитку технологій набуття первинної інформації в педагогічних дослідженнях українських науковців в другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття та обґрунтувати методику її формування, яка б забезпечила повноту і надійність отриманих